

УДК 343.98:347.734:355.

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2026-9.10>

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТ, СТВОРЕНИЙ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОХОДЖЕННЯМ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Каращук Оксана Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0009-0008-2524-450X

Ковальчук Олександр Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії права та держави
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-2167-769X

У статті досліджується правовий режим об'єктів інтелектуальної власності, створених військовослужбовцями у зв'язку з проходженням військової служби, в контексті сучасних викликів воєнного стану та реформування національного законодавства. Обґрунтовано, що тривалий час відсутність спеціального правового регулювання у сфері оборонної інтелектуальної власності зумовлювала правову невизначеність, конфлікти між суб'єктами та стримувала розвиток інноваційної діяльності у Збройних Силах України. Проаналізовано законодавчі зміни 2025 року, спрямовані на врегулювання розподілу майнових і особистих немайнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені військовослужбовцями, а також визначення ролі держави як основного набувача майнових прав із збереженням за авторами особистих немайнових прав. Особливу увагу приділено співвідношенню творчої діяльності та службових обов'язків військовослужбовців, доведено неможливість примусового характеру творчості в умовах військової служби та необхідність її добровільного стимулювання. Розглянуто процедуру набуття прав на такі об'єкти, механізми їх правової охорони, а також перспективи віднесення майнових прав інтелектуальної власності до категорії військового майна й розвитку державно-приватного партнерства у сфері оборонних технологій. Зроблено висновок, що ухвалені законодавчі новели є важливим кроком у формуванні сучасної системи military-tech в Україні, однак потребують подальшого вдосконалення, зокрема в частині мотиваційних механізмів і забезпечення балансу між публічними інтересами держави та правами військовослужбовців як авторів. Зазначено, що запропоновані законодавчі зміни не передбачають чіткого механізму визначення розміру винагороди, а строки її виплати залишаються невизначеними та не залежать ні від автора (розробника, винахідника), ні від суб'єкта набуття прав на відповідні об'єкти права інтелектуальної власності. Таке матеріальне стимулювання не може розглядатися як дієвий мотиваційний чинник для здійснення творчої діяльності військовослужбовцями у Збройних Силах України.

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності військовослужбовців, права на інтелектуальну власність в оборонній сфері, служба у збройних силах та інтелектуальна власність, законодавчі зміни у сфері ІВ.

Karashchuk Oksana, Kovalchuk Oleksandr. Intellectual property rights in works created in the course of military service

The article examines the legal regime of intellectual property created by military personnel in connection with the performance of their service duties in the context of martial law and ongoing legislative reform in Ukraine. It is argued that the long-standing absence of specific legal regulation in the field of defense-related intellectual property has led to legal uncertainty, conflicts

between stakeholders, and has significantly hindered the development of innovative activities within the Armed Forces of Ukraine. The study analyzes the legislative changes introduced in 2025, which are aimed at regulating the distribution of economic and moral rights to intellectual property objects created by military personnel. Particular attention is paid to defining the role of the state as the primary holder of economic rights, while preserving the authors' moral rights. The relationship between creative activity and official duties is also examined, emphasizing that creativity cannot be compulsory within military service and must instead be encouraged through appropriate voluntary incentives. The article outlines the procedures for acquiring rights, mechanisms of legal protection, and the prospects for classifying intellectual property rights as a category of military property, as well as for developing public-private partnerships in the field of defense technologies. It is concluded that the legislative changes represent an important step toward building a modern military-tech system in Ukraine. However, they require further improvement, particularly in terms of effective incentive mechanisms, clear rules for determining remuneration, and ensuring a proper balance between public interests and the rights of military personnel as authors.

Key words: *objects of intellectual property of military personnel, intellectual property rights in the defense sector, service in the armed forces and intellectual property, legislative changes in the field of IP.*

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану в Україні суттєво зросла кількість об'єктів інтелектуальної власності, створених військовослужбовцями у зв'язку з проходженням військової служби, зокрема у сфері оборонних та технологічних розробок. Водночас тривалий час національне законодавство не містило спеціальних норм, які б визначали правовий режим таких об'єктів та порядок розподілу майнових прав між державою і авторами. Таким чином, дослідження цієї теми є вкрай актуальним для сучасної системи права інтелектуальної власності, адже воно спрямоване на формування нового правового підходу до об'єктів, створених у процесі військової служби, відповідно до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика об'єктів інтелектуальної власності військовослужбовців залишається недостатньо дослідженою у вітчизняній юридичній науці, хоча й набуває дедалі більшої актуальності в контексті розвитку правової держави та інтеграції України до європейського правового простору. Попередні роботи в Україні більше стосувалися загальних аспектів захисту інтелектуальної власності військових наукових установ і службових об'єктів, аніж конкретно об'єктів прав інтелектуальної власності, створених військовослужбовцями. Огляд наукових публікацій показує, що питання правового статусу об'єктів інтелектуальної власності, створених військовослужбовцями, почи-

нає формуватися як окрема наукова ніша. Молодий науковець С. С. Сухан опублікував фахову працю, в якій досліджуються правові механізми регулювання таких об'єктів та вирішення прогалин національного законодавства в умовах сучасних викликів (зокрема під впливом агресії та євроінтеграційних процесів). Також це питання досліджували Д. Гольберг – патентний повірений України, військовослужбовець ЗСУ, С. Грицаєнко – патентний інженер ЮФ «Молотай та Партнери», який розглянув проблематику даного питання та деякі інші науковці. В українській науці майже немає комплексних досліджень щодо режиму інтелектуальної власності військовослужбовців, хоча міжнародний досвід вказує на важливість належного правового врегулювання цього питання.

Метою статті є аналіз правового режиму об'єктів інтелектуальної власності, створених військовослужбовцями у зв'язку з проходженням військової служби, з урахуванням законодавчих змін 2025 року, а також визначення особливостей набуття, здійснення та захисту прав на такі об'єкти з метою забезпечення державних інтересів у сфері національної безпеки та охорони прав військовослужбовців як авторів.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі правового статусу об'єктів інтелектуальної власності, створених у процесі проходження військової служби, крізь призму новел національного законодавства 2025 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. До останнього часу питання інтелектуальної власності у сфері оборони залишалося майже неврегульованим. Відсутність чітких правових механізмів розподілу прав унеможлиблювала залучення інвестицій, обмежувала інноваційну діяльність у Збройних Силах України та створювала ризики порушення прав як держави, так і авторів відповідних розробок.

Проблема набула системного характеру: на практиці виникали конфлікти між військовими підприємствами та приватними особами щодо належності прав інтелектуальної власності на військові розробки.

З огляду на цю проблематику Міністерство оборони України спільно з науковими установами та фахівцями у сфері інтелектуальної власності розробило законопроекти, що визначають правовий режим таких об'єктів. До підготовки документів були залучені Інститут правотворчості НАН України, Головне управління військової юстиції, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України та Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ). Вони спільно опрацювали питання розподілу особистих немайнових і майнових прав, встановлення суб'єктів, які набувають майнових прав, та створили пропозиції щодо правового механізму включення таких об'єктів до категорії «військове майно».

Окрім цього, під час підготовки законопроектів був врахований міжнародний досвід: США, Німеччини, Франції та Великої Британії, де права інтелектуальної власності на військові об'єкти зазвичай належать державі в особі відповідного органу.

Слід розуміти, що творча діяльність є вільним інтелектуальним процесом, реалізація якого, зокрема щодо досягнення конкретного результату, не може бути забезпечена положеннями нормативно-правових актів, наказами чи розпорядженнями. Встановлення обов'язку щодо створення результатів інтелектуальної діяльності в межах службових повноважень не узгоджується із природою права інтелектуальної власності, оскільки творчий процес не може мати примусового характеру та не підлягає нормативно

визначеному гарантуванню результату. Така діяльність має кваліфікуватися як добровільна ініціатива військовослужбовця, що може супроводжувати виконання службових завдань, однак має самостійний творчий характер.

Як зазначає А. Гольберг, ефективно стимулювання творчої діяльності у військовій сфері можливе лише за умови визнання її як добровільної, а не примусової складової частини військової служби, що потребує створення для військовослужбовця сприятливих умов роботи, мотивації, а також наявності в нього навичок, певних знань, часу, а головне – свободи мислення. Попри це, факт можливості створення військовослужбовцем об'єкта права інтелектуальної власності в рамках виконання своїх службових обов'язків або певних наказів чи розпоряджень не може ставитись під сумнів. Однак у будь-якому випадку для визнання об'єкта прав інтелектуальної власності таким, що створений у зв'язку з виконанням службових обов'язків під час проходження військової служби, необхідно врахувати низку важливих аспектів [1].

Водночас необхідно встановити факт створення відповідного об'єкта, який має бути пов'язаний із виконанням службових обов'язків військовослужбовця. З цією метою функціональні обов'язки повинні бути належним чином визначені та закріплені, зокрема у частині виконання певного переліку робіт, у процесі здійснення яких може бути створено відповідний об'єкт або діяльність яких безпосередньо спрямована на його створення. Відповідно, покладення обов'язку щодо здійснення наукової чи творчої діяльності має бути чітко доведено до військовослужбовця та перебувати у прямому зв'язку зі специфікою виконуваних ним завдань, за винятком його безпосередніх військових функцій.

Книга 4 Цивільного кодексу України визначає загальні засади права інтелектуальної власності, у тому числі щодо розподілу прав на службові твори або об'єкти, створені за замовленням [2]. Однак норми Кодексу не враховували особливості військової служби, що не є трудовими відносинами і не підпадає під дію трудового законодавства.

4 листопада 2025 року Верховна Рада України прийняла проєкт закону «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби» [3].

Закон вносить зміни до Цивільного кодексу з метою усунення основних прогалин. Ключовими змінами є доповнення статті 429 ЦКУ положенням, за яким майнові права на об'єкти, створені під час виконання службових обов'язків військовослужбовця, належать суб'єкту, визначеному законом; уточнення статті 421 ЦК України, розширивши коло суб'єктів права інтелектуальної власності [2]. Додатково законом вилучено частину другу статті 190 ЦК України, з метою уникнення трактування поняття "майнові права" лише як речових прав, що, у свою чергу, може поставити під сумнів віднесення до цієї категорії майнових прав інтелектуальної власності.

Такі зміни створюють правові підстави для набуття державою прав на військові розробки, водночас залишаючи за військовослужбовцями особисті немайнові права – авторство, право на ім'я та на недоторканність твору.

Важливо, що Цивільний кодекс не деталізує порядок реалізації таких прав, а лише закріплює загальну норму, відсилаючи до спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності. Таким чином, держава отримує можливість визначати конкретні механізми набуття, використання та передачі таких прав у спеціальному законодавстві.

У зв'язку з ухваленням базових змін до Цивільного кодексу України виникла потреба у внесенні змін до низки спеціальних законів, які регулюють окремі об'єкти права інтелектуальної власності. Україна врегульовує питання правового режиму результатів інтелектуальної діяльності, створених військовослужбовцями під час проходження служби, приймаючи закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби» [4]. Зокрема, зміни вносяться до Законів України: «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону

прав на промислові зразки» та «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів».

Цими законами встановлюється єдиний підхід до визначення правового статусу таких об'єктів: особисті немайнові права належать військовослужбовцю, який створив об'єкт, тоді як майнові права переходять до держави в особі Міністерства оборони або іншого центрального органу виконавчої влади, у якому автор проходить службу [4].

Крім того, до Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України вносяться норми щодо організації винахідницької, інноваційної та раціоналізаторської діяльності військовослужбовців. Передбачається також доповнення законів про окремі військові формування (Збройні Сили, Службу безпеки, Національну гвардію, Державну прикордонну службу, розвідувальні органи) положеннями щодо здійснення інтелектуальної творчої діяльності та визначення правового режиму створених унаслідок такої діяльності об'єктів.

Окремо унормовується питання віднесення майнових прав інтелектуальної власності до категорії «військового майна» та встановлюється порядок їх використання. Зокрема, держава зможе передавати такі права у користування суб'єктам приватного сектору, що сприятиме розвитку державно-приватного партнерства у сфері оборонних технологій [5].

Процедура набуття прав на об'єкти, створені військовослужбовцями, передбачає кілька послідовних етапів:

– Створення об'єкта інтелектуальної власності військовослужбовцем.

– Повідомлення командира про створення об'єкта інтелектуальної власності: автор (винахідник) у письмовій формі інформує командира про створений об'єкт. Водночас в умовах воєнного стану виконання цієї вимоги часто є ускладненим, оскільки військовослужбовці не завжди мають достатньо часу й можливостей для підготовки детального опису.

Повідомлення уповноваженого органу: командир зобов'язаний передати повідомлення про створений об'єкт посадовим особам, уповноваженим приймати рішення з питань інтелектуальної власності у відповідному державному органі [4].

Надання правової охорони: визначений законодавством орган упродовж чотирьох місяців від дати отримання повідомлення повинен подати до Національного органу інтелектуальної власності заявку на державну реєстрацію об'єкта або прийняти рішення про збереження об'єкта як інформації з обмеженим доступом [4].

У якому випадку право на реєстрацію залишається за автором (винахідником): якщо визначений орган не виконує цих умов у встановлений строк, то право на реєстрацію об'єкта переходить до автора (винахідника) або його правонаступника. При цьому за визначеним органом залишається переважне право на придбання ліцензії [4].

Необхідно зазначити, що залучаючи військовослужбовців до розробки технічних рішень, суб'єкти господарювання повинні враховувати специфіку набуття та здійснення ними прав інтелектуальної власності, що відрізняється від режиму прав працівників і виконавців за цивільно-правовими договорами.

Військовослужбовець, який створив об'єкт права інтелектуальної власності у зв'язку з виконанням службових обов'язків під час проходження військової служби, має право на справедливую винагороду у порядку та розмірі, визначених Кабінетом Міністрів України [4].

Як зазначає патентний інженер ЮФ "Молотай та Партнери" С. Грицаєнко, бюрократизація і непрозорість цих положень Закону не лише не стимулюватиме винахідницьку діяльність серед військовослужбовців, а й, навпаки, демотивуватиме їх [6]. Необхідно створити ефективний механізм співпраці, який би сприяв розвитку оборонної промисловості та заохочував військовослужбовців до інноваційної діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Прийняття законів, що визначають правовий статус об'єктів інтелектуальної власності, створених вій-

ськовослужбовцями, є важливим кроком до формування сучасної системи military-tech в Україні. Слід підсумувати, що Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з проходженням військової служби" – це новий нормативно-правовий акт, що є необхідним кроком для удосконалення українського законодавства відповідно до вимог триваючої війни, однак в подальшому положення Закону мають бути вдосконаленими для досягнення вищого рівня правової визначеності та ефективності законодавства щодо врегульованих правовідносин.

З урахуванням того, що запропоновані законодавчі зміни не передбачають чіткого механізму визначення розміру винагороди, а строки її виплати залишаються невизначеними та не залежать ні від автора (розробника, винахідника), ні від суб'єкта набуття прав на відповідні об'єкти права інтелектуальної власності, таке матеріальне стимулювання не може розглядатися як дієвий мотиваційний чинник для здійснення творчої діяльності військовослужбовцями у Збройних Силах України.

Таким чином, внесення змін до законодавства у сфері інтелектуальної власності щодо прав військовослужбовців, які забезпечують обороноздатність держави, є важливим етапом удосконалення правового регулювання об'єктів права інтелектуальної власності, створених у зв'язку з проходженням військової служби. Водночас механізми заохочення військовослужбовців як авторів (розробників, винахідників), а також порядок правового врегулювання відносин між сторонами потребують подальшого вдосконалення з урахуванням принципу свободи творчості та напрацювань міжнародної практики. Лише за умови комплексного підходу можливе ефективне поєднання виконання службових обов'язків із розвитком інноваційного потенціалу та творчої діяльності у військовій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гольберг А. Інтелектуальна власність у погонах: зміни до законодавства у сфері інтелектуальної власності, що стосуються військовослужбовців. *Юридична практика*. 24.10.2025. URL: <https://pravo.ua/intelektualna-vlasnist-v-pohonakh-zminy-do-zakonodavstva-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti-shcho-stosuiutsia-viiskovoslužhbovtsiv/> (дата звернення: 10.11.2025).

2. Цивільний кодекс України: Закон № 435-IV від 16.01.2003. Редакція від 05.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.11.2025).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби: Проект Закону №13111 від 17.03.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56006> (дата звернення: 10.11.2025).

4. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби". URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56006> (дата звернення: 10.11.2025).

5. Інтелектуальна броня: як в Україні планують врегулювати IP права на технології, створені військовослужбовцями. Стаття УКРНОІВІ від 26.03.2025. URL: <https://nipo.gov.ua/intelektualna-bronia/> (дата звернення: 10.11.2025).

6. Грицаєнко С. Інтелектуальна власність військовослужбовців: проблеми та перспективи правового регулювання. *Юридична практика*. 20.11.2025. URL: <https://pravo.ua/intelektualna-vlasnist-viiskovosluzhbovtiv-problemy-ta-perspektyvy-pravovoho-rehulivannia/> (дата звернення: 10.11.2025).

REFERENCES:

1. Holberg, A. (2025, October 24). *Intelektualna vlasnist u pohonakh: zminy do zakonodavstva u sferi intelektualnoi vlasnosti, shcho stosuetsia viiskovosluzhbovtiv* [Intellectual property in uniform: Legislative changes in the field of intellectual property concerning military personnel]. *Yurydychna praktyka*. <https://pravo.ua/intelektualna-vlasnist-v-pohonakh-zminy-do-zakonodavstva-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti-shcho-stosuetsia-viiskovosluzhbovtiv/>

2. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon № 435-IV vid 16.01.2003 [Civil Code of Ukraine, No. 435-IV] (January 16, 2003, as amended October 5, 2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo prav intelektualnoi vlasnosti na ob'ekty, stvoreni u zv'iazku iz prokhodzhenniam viiskovoi sluzhby: Proiekt Zakonu №13111 vid 17.03.2025 [Draft Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Intellectual Property Rights on Objects Created in Connection with Military Service, No. 13111 (March 17, 2025)]. <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56006>

4. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo prav intelektualnoi vlasnosti na ob'ekty, stvoreni u zv'iazku iz prokhodzhenniam viiskovoi sluzhby" [Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Intellectual Property Rights on Objects Created in Connection with Military Service"]. <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56006>

5. Intelektualna bronja: yak v Ukraini planuiut vrehulivaty IR prava na tekhnolohii, stvoreni viiskovosluzhbovtiamy [Intellectual armor: How Ukraine plans to regulate intellectual property rights on technologies created by military personnel]. (2025, March 26). UKRNOIVI. <https://nipo.gov.ua/intelektualna-bronia/>

6. Hrytsaienko, S. (2025, November 20). *Intelektualna vlasnist viiskovosluzhbovtiv: problemy ta perspektyvy pravovoho rehulivannia* [Intellectual property of military personnel: Problems and prospects of legal regulation]. *Yurydychna praktyka*. <https://pravo.ua/intelektualna-vlasnist-viiskovosluzhbovtiv-problemy-ta-perspektyvy-pravovoho-rehulivannia/>

Дата першого надходження статті до видання: 02.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0